

درس ۵ تاریخ دوازدهم

انقلاب مشروطه ایران

اهم نکات درس

زمینه ها و علل انقلاب
مشروطه

- زمینه ها و علل سیاسی
- زمینه ها و علل اقتصادی
- زمینه ها و علل فکری و فرهنگی

- ❖ رویدادها و تحولات مهم انقلاب مشروطه
- ❖ اوج گیری انقلاب و صدور فرمان مشروطه
- ❖ شکل گیری مجلس شورای ملی و هیئت وزیران
- ❖ تدوین و تصویب قانون اساسی
- ❖ گسترش روزنامه و روزنامه نگاری

نیروهای
اجتماعی در
انقلاب
مشروطه

- ❑ اختلاف و جنگ داخلی
- ❑ کشمکش محمدعلی شاه و مشروطه خواهان
- ❑ استبداد صغیر
- ❑ مخالفت فکری - سیاسی شیخ فضل الله نوری با مشروطه
- ❑ فتح تهران و برقراری مجدد مشروطه
- ❑ اقدامات فاتحان تهران

چالش ها و
تنگناهای حکومت
مشروطه

فَعَالِيَت ۱

- بحث و گفت و گو
- با راهنمایی دبیر، درباره این موضوع با یکدیگر بحث و گفت و گو کنید که چرا مطالعه انقلاب مشروطه در تاریخ معاصر ایران اهمیت دارد؟

زمینه ها و علل انقلاب مشروطه

الف) زمینه ها و علل سیاسی

۱. در بعد داخلی:

- ✓ نداشتن تشکیلات منسجم و کارآمد اداری
- ✓ رفتار مستبدانه شاه و زیردستان نالایق
- ✓ دریافت مالیات های سنگین
- ✓ ناکام ماندن اقدامات اصلاح طلبان
- ✓ سرخوردگی بیشتر ایرانیان و
- ✓ ناخرسندی آنان از خاندان

۲. در بعد خارجی:

- ✓ شکست های سیاسی و نظامی سنگین حکومت قاجار در برابر روسیه و انگلستان
- ✓ جدایی بخش وسیعی از ایران
- ✓ دخالت های بیگانگان در ایران
- ✓ پیروزی ژاپن بر روسیه و آشکار شدن بیشتر ضعف قاجارها

زمینه ها و علل انقلاب مشروطه

(ب) زمینه ها و علل اقتصادی

اوضاع و شرایط اقتصادی آشفته و نابسامان ایران به دلایل زیر:

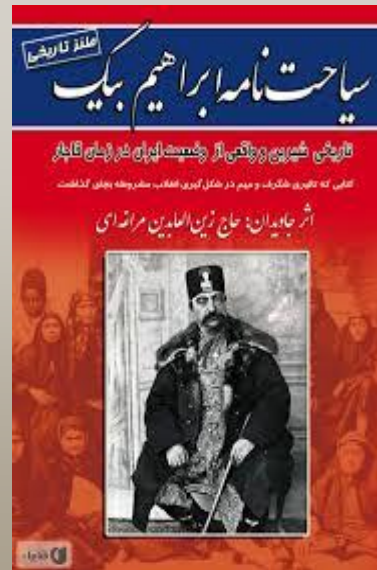
- ✓ از دست رفتن مناطق حاصلخیز طبق عهدنامه ها
- ✓ اعطای امتیازات و حقوق ویژه تجاری به بیگانگان
- ✓ واردات بی رویه کالا و عدم حمایت از صنایع داخلی
- ✓ رکود و تعطیلی صنایع محلی بخصوص نساجی
- ✓ بیکاری، فقر، کاهش ارزش پول ملی
- ✓ بروز قحطی و کمبود نان و گرانی آذوقه
- ✓ تامین مخارج قاجارها از طریق
- ✓ فروش مناصب و افزایش فشار اقتصادی
- ✓ افزایش مالیاتها
- ✓ استقراض از بیگانگان

زمینه ها و علل انقلاب مشروطه الف) زمینه ها و علل فکری و فرهنگی

الف) آموزه های عدالت خواهانه و ظلم ستیزانه اسلام:

- نقش باورها و آموزه های دینی و سیره ائمه در ظلم ستیزی
- نقش عالمان شیعی در بسیاری از خیزش های سیاسی - اجتماعی مانند بسیج مردم در جنگ های ایران و روس، مجازات سفیر
- متجاوز روسیه در تهران و قیام علیه امتیاز رویتر و جنبش تنباکو
- تاثیر افکار سید جمال الدین اسدآبادی بر جنبش مشروطه خواهی

ب) ترویج اندیشه های نو درباره حکومت و نشر آثار انتقادی:

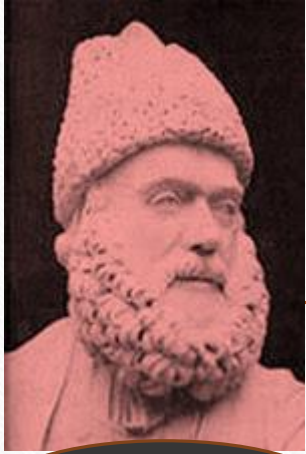
- آشنایی ایرانیان با تمدن جدید غرب و تاثیر انقلاب های اروپا بر ایران
- شکست ایران در جنگ با روس و کنجکاوای در پی بردن به علل عقب ماندگی ایران
- آشنایی با روش کشورداری مبتنی بر قانون غرب
- ورود صنعت چاپ به ایران، رونق نشر کتاب و انتشار روزنامه
- نشر آثار انتقادی در قالب کتاب و روزنامه

نشر آثار انتقادی در قالب کتاب و روزنامه:

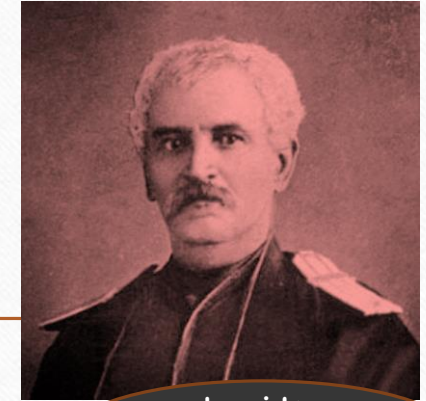
از مشهورترین روشنفکران عصر قاجار

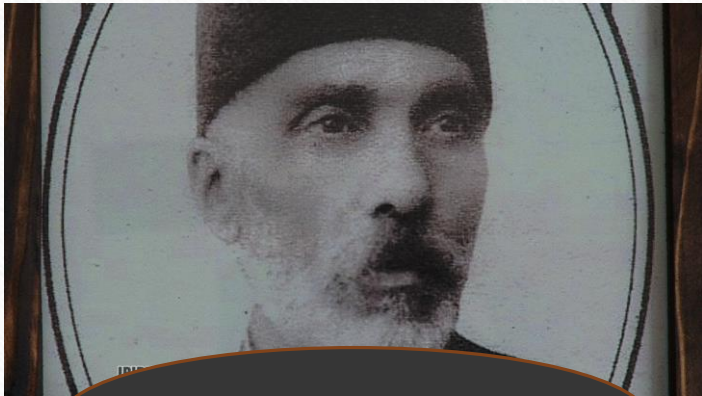
میرزا صالح
شیرازی

میرزا ابوالحسن
خان ایلچی

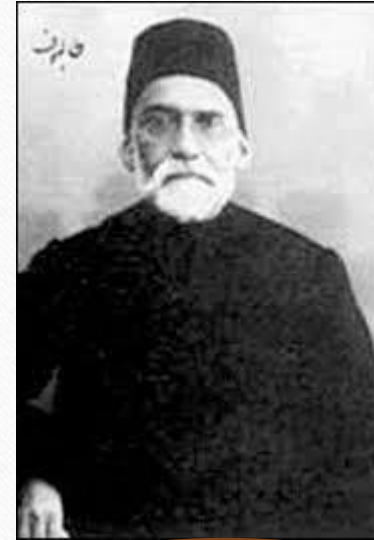
میرزا فتحعلی
آخوندزاده

حاج زین العابدین مراغه ای

میرزا یوسف خان

میرزا عبدالرحیم
طالبوف

میرزاملکم خان

رویدادها و تحولات مهم انقلاب مشروطه

پادشاهی مظفرالدین شاه

اوج گیری انقلاب و صدور فرمان مشروطه

- ✓ کشته شدن ناصرالدین شاه قاجار توسط میرزا رضا کرمانی نقطه عطفی در تاریخ ایران
- ✓ خلق و خوی متفاوت مظفرالدین شاه و تاثیرات آن
- ✓ تاسیس انجمن های مخفی و نیمه مخفی، انتشار روزنامه و کتاب و برپایی مجالس سخنرانی در دوره وی
- ✓ وقوع یک سلسله رویدادهایی که منجر به اعتراض مردم شد.
- ✓ صدور فرمان مشروطه در ۱۴ مرداد ۱۲۸۵.ش
- ✓ مهاجرت های صغرا و کبرا و درخواست های مردم
- ✓ شکلگیری مجلس شورای ملی و هیئت وزیران
- ✓ تدوین و تصویب قانون اساسی

شکل گیری مجلس شورای ملی

- تشکیل هیئتی شامل نمایندگان بازرگانان، اصناف، روحانیان و روشنفکران و تدوین نظام نامه انتخابات مجلس شورای ملی
- در انتخابات شرکت کنندگان به شش گروه تقسیم شدند.
- از جمله مصوبه های مهم اولین دوره مجلس
- اصلاح نظام مالیاتی و لغو تیول داری یا نظام اجاره داری زمین های کشاورزی با حق دریافت مالیات، انتقال مالکیت
- زمین های دولتی از خزانه شاهی به وزارت مالیه کاهش بودجه دربار شاهی

شکل گیری هیئت وزیران

- تشکیل هیئت وزیران به ریاست رئیس الوزرا (نخست وزیر) یکی دیگر از نتایج مهم انقلاب مشروطه به شمار می رود.
- اعضای این هیئت که توسط شاه منصوب می شدند، با تأیید مجلس شورای ملی شروع به کار می کردند و در صورت عدم رضایت مجلس، از کار برکنار می شدند.

تدوین و تصویب قانون اساسی

- یکی از اقدام های شاخص مشروطه خواهان پس از صدور فرمان مشروطه، تدوین قانون اساسی بود.
- چون به شتاب نوشته شده بود بیشتر به طرز کار مجلس شورای ملی پرداخته بود.
- نیازمند به نوشتن متممی در مورد حقوق و تکالیف متقابل دولت و ملت بود .
- عمده آن از اصول قانون اساسی کشورهای فرانسه و بلژیک اقتباس شده بود.
- این قانون و متمم آن با اصلاحات جزئی تا انقلاب ۱۳۵۷ در ایران رسمیت داشت.

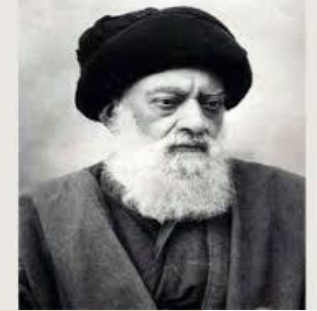
گسترش روزنامه و روزنامه نگاری

❖ یکی از دستاوردهای انقلاب مشروطه که خیلی زود به بار نشست، گسترش سریع نشریات و توسعه روزنامه نگاری بود.

❖ روزنامه نگاران مشروطه خواه با شور و شغف فراوان در مورد آزادی، آدمیت، برابری، عدالت، بیداری، حقوق، ترقی، وطن، استقلال و....مطلب می نوشتند.

❖ با برداشته شدن سانسور و رفع محدودیت ها تندروی هایی نیز بروز کرد.

❖ تندروی ها و تشدید اختلاف ها و دشمنی های داخلی

اختلاف و جنگ داخلی

کشمکش محمد علی شاه و مشروطه خواهان

❑ دلایل ناسازگاری محمد علی شاه با مشروطه خواهان

❑ فرمان حمله به مجلس

❑ استبداد صغیر و تبعید و کشته شدن برخی از آزادیخواهان

خاج میرزا نصرالله (ملک المتکلمین)

VARESOON.ir

مخالفت فکری - سیاسی با مشروطه

شیخ فضل الله نوری و دلایل مخالفتش با مشروطه

نقش شیخ فضل الله نوری در تدوین متمم قانون اساسی

خواسته وی: مشروطه مشروعه

دو جریان فکری - سیاسی قدرتمند:

۱. آیت الله سید کاظم طباطبایی یزدی

۲. محمد کاظم آخوند خراسانی، شیخ عبدالله مازندرانی،

میرزا حسین خلیلی تهرانی

فتح تهران و برقراری مجدد مشروطه

شهر تبریز پایگاه آزادیخواهی و مقاومت در برابر استبداد با رهبری **ستارخان** **باقرخان**

بدر گیلان، مشروطه خواهان با جلب حمایت **محمد ولی خان** **تنکابنی**

در مرکز ایران نیز بختیاری ها به انقلابیون گرایش یافتند. **علیقلی خان سردار اسعد**، برادرش **صمصام السلطنه**، ایلخان

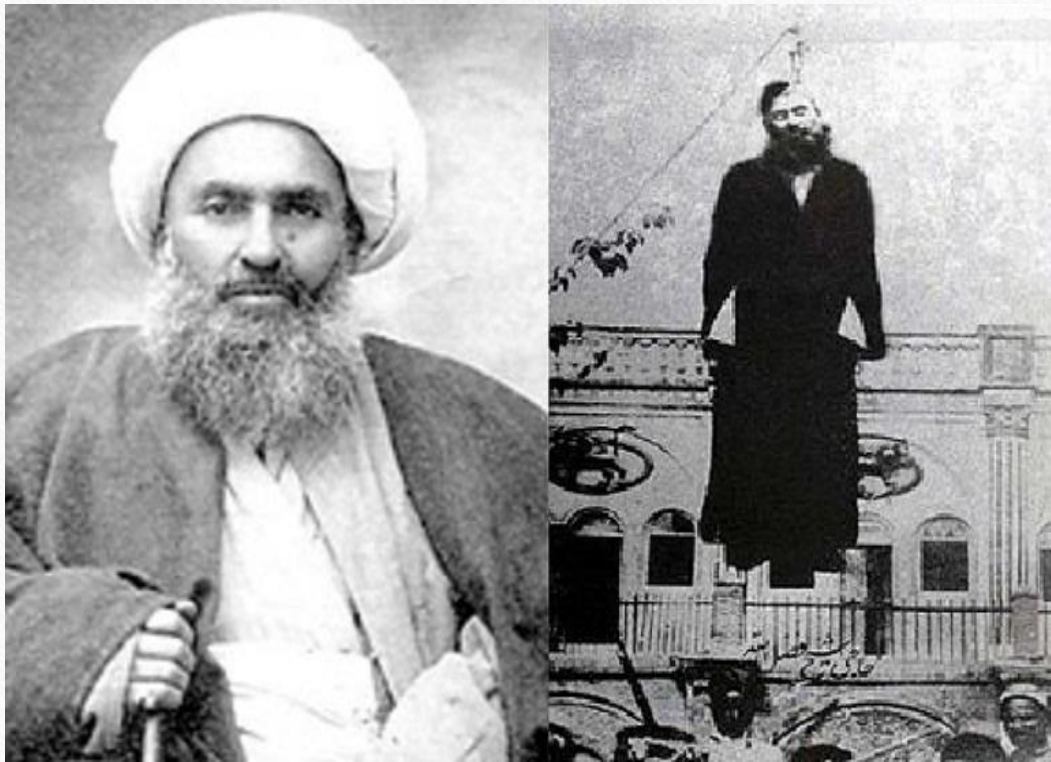
بختیاری را به هواداری از مجلس و مشروطه فراخواند.

سرانجام نیروهای بختیاری به فرماندهی سردار اسعد و مجاهدان گیلانی با هدایت محمدولی خان تنکابنی و **پیرم خان**

ارمنی در عملیاتی هماهنگ تهران را فتح کردند.

اقدامات فاتحان تهران

❖ خلع محمد علی شاه از سلطنت

❖ جایگزینی احمد میرزا پسر محمد علی شاه به پادشاهی

❖ تعیین مقرری برای محمد علی شاه و خروج وی از کشور

❖ تشکیل دادگاهی برای محاکمه شیخ فضل الله نوری

فعالیت ۶

فکر کنیم و پاسخ دهیم.

به نظر شما چرا محمدعلی شاه، سفارت روسیه را برای پناهنده شدن انتخاب کرد؟

نیروهای اجتماعی در انقلاب مشروطه

- روحانیان، بازرگانان، روشنفکران، اصناف و پیشه‌وران، زنان و کارگران در انقلاب مشروطه مشارکت داشتند.
- رهبری انقلاب بیشتر در اختیار سه گروه نخست بود.
- اصناف و پیشه‌وران (صنعتگران و مغازه‌داران) و قشر کارگر شهری نقش مؤثری در انقلاب مشروطه داشتند.
- بیشترین و داغ‌ترین نطق‌های دوره اول مجلس مربوط به نمایندگان اصناف و پیشه‌وران است.
- زنان نیز نقش فعال و مؤثری در انقلاب مشروطه داشتند، آنان با وجود محروم شدن از حق رای همچنان به فعالیت اجتماعی ادامه دادند.

چالش‌ها و تنگناهای حکومت مشروطه

فرهنگ کهن استبدادی، مانع اساسی بر سر تحقق آرمان‌های مشروطه

فقدان تشکیلات منظم و منسجم اداری و اقتصادی

مداخله و فشار خارجی

فرهنگ کهن استبدادی

یعنی:

✓ تفکر و روحیه انحصار طلبی،

✓ خودمحوری،

✓ بی اعتنایی به قانون،

✓ تحمل نکردن افکار و سلیقه های متفاوت

✓ و ترجیح دادن منافع فردی و خانوادگی بر منافع جمعی و ملی

فعالیت ۶

بحث و گفت و گوی کلاسی

الف) با هم فکری، مصادیقی از فرهنگ استبدادی را که دامنگیر جامعه امروز ما نیز هست، بیان کنید.

ب) به نظر شما، چرا جامعه ما پس از گذشت بیش از یک قرن هنوز نتوانسته است بر این موانع و مشکلات غلبه کند؟

فقدان تشکیلات منظم و منسجم اداری و اقتصادی

- ❑ عدم استقرار حاکمیت ملی سرتاسر کشور
- ❑ عدم وجود وزارت خانه و تشکیلات منسجم
- ❑ وجود تنگناها و مشکلات مالی (خزانه خالی)
- ❑ قدرت یابی متنفذان محلی، به ویژه سران ایلات، در مناطق مختلف کشور
- ❑ برقراری رابطه برخی از سران ایلات با دولت های خارجی

ماموریت مورگان شوستر آمریکایی و کارشناسان سوئدی

از اقدامات مجلس دوره دوم مشروطه:

✓ استخدام مورگان شوستر از کشور آمریکابه عنوان کارشناس امور اداری – مالی برای حل مشکلات مالی ایران

✓ استخدام تعدادی کارشناس نظامی سوئدی برای تأسیس نیروی ژاندارمری به استخدام دولت ایران درآمدند.

نتیجه این اقدامات:

پس از شروع به کار کارشناسان آمریکایی در ایران، دولت های انگلستان و به خصوص روسیه با این اقدام مخالفت کردند.

مداخله و فشار خارجی

- روسیه پس از سرکوب انقلاب ۱۹۰۵ دوباره دخالت های استعماری اش را که خود توأم با تهدید و خشونت بود، در ایران از سر گرفت.
- قرارداد ۱۹۰۷ روسیه و انگلستان، دست روس ها را برای دخالت بی حد و حصر در امور ایران باز گذاشت.

فعالیت ۷

یادآوری پیش آموخته ها

با توجه به آنچه در کتاب مطالعات اجتماعی نهم درباره قرارداد ۱۹۰۷ خواندید، علت انعقاد این قرارداد و مفاد اصلی آن را بازگو کنید.

پرسش‌های نمونه

1. زمینه‌ها و علل سیاسی شکل‌گیری انقلاب مشروطه را تحلیل و تشریح کنید.
2. عوامل اقتصادی چگونه زمینه‌ساز انقلاب مشروطه شد؟
3. خاستگاه و سرچشمه اندیشه مشروطه خواهی چه بود؟ و چگونه در ایران اشاعه یافت؟
4. چهار اثر و دستاورد مهم انقلاب مشروطه را فهرست کنید.
5. نبود تشکیلات منظم و منسجم اداری چه تأثیری بر عملکرد حکومت مشروطه داشت؟ توضیح دهید.

تهیه و تنظیم:

رضوان نعمتی
دبیرستان فرهنگ